

SKAITMENINĖ LEKSIKOGRAFIJA: ĮVAIRIŲ ŽODYNŲ TIPŲ NAUDOJIMO TYRIMAS VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETE

Daiva Egidija NOMICIENĖ¹, Alisa STUNŽAITĖ²

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹*daiva-egidija.nomiciene@vgtu.lt*; ²*alisa.stunzaite@vgtu.lt*

Įteikta 2016-04-04; priimta 2017-01-19

Straipsnyje nagrinėjamas VGTU studentų ir užsienio kalbų dėstytojų požiūris į žodynų tipus: spausdintą, elektroninį spausdinto žodyno variantą ir žodyną, pasiekiamą interneto naršykle. Siekiant nustatyti, kurių tipų žodynų naudojimui studentai bei dėstytojai teikia pirmenybę, buvo atlikta apklausa, kurioje dalyvavo 296 įvairių specialybių studentai bei 12 dėstytojų, dėstančių užsienio kalbą VGTU. Tyrime buvo taikomi literatūros apžvalgos, anketinės apklausos, lyginamosios analizės ir matematinės aprašomosios statistikos metodai. Išnagrinėjus anketinės apklausos rezultatus, pastebėtos dvi vertinimo tendencijos, atskleidžiančios esminius skirtumus tarp studentų ir dėstytojų, dėstančių užsienio kalbą, požiūrio. Nuomonės akivaizdžiai išsiskyrė paprašius pasirinkti vieną žodyną iš minėtų trijų tipų – didžioji apklaustų studentų dauguma rinktųsi žodyną, pasiekiamą interneto naršykle, o didžioji dėstytojų dauguma rinktųsi spausdintą žodyno variantą. Ieškodami terminų užsienio kalba, studentai taip pat teiktų pirmenybę žodynams, pasiekiamiems interneto naršykle, o dėstytojai daugiau rinktųsi knygas. Apibendrinant tyrimo rezultatus prieinama prie išvados, kad, rekomenduojant studentams ir rengiant mokomąsias priemones – žodynus, turėtų būti atsižvelgta į studentų nuomonę.

Reikšminiai žodžiai: skaitmeninė leksikografija, elektroniniai žodynai, žodynai internete.

Įvadas

Šiuolaikinių technologijų svarba yra akivaizdi ne tik kiekvienoje kasdienio gyvenimo srityje, bet ir akademinėje aplinkoje. Augant technologijų paklausai edukacijos procese, didžioji dauguma akademinų disciplinų taikėsi prie šių pokyčių. Leksikografijos mokslas neliko nuošaly, todėl būtent XXI a. mes ir kalbame apie skaitmeninę leksikografiją bei jos privalumus edukacijos procese.

Su kiekvienu raidos žingsniu rinkai buvo siūlomos vis naujesnės galimybės naudoti leksikografinės priemonės. Elektroniniai žodynai palengvino žodynų naudojimo procesą, o, atsiradus žodynams, pasiekiamiems interneto naršykle (toliau straipsnyje vadinamais internetiniais žodynais), darbas tapo dar našesnis ir spartesnis.

Žodynų pasirinkimo problemos nekilo, kol turėjome tik spausdintus žodynus, todėl, atsiradus skaitmeniniams formatams, vieno ar kito tipo žodynų paklausos tyrimas tapo aktualus.

Tai paskatino nuodugniau panagrinėti šią problemą, siekiant susidaryti išsamesnį vaizdą apie tiriamosios grupės – VGTU dėstytojų ir studentų – požiūrį į įvairių tipų žodynus. Tuo remiantis buvo suformuluotas *tyrimo tikslas* – nustatyti žodynų tipų pasirinkimo prioritetus ir paanalizuoti kriterijus bei priežastis, darančius įtaką vieno ar kito tipo žodynų pasirinkimui. Tyrimo tikslui realizuoti buvo suformuluoti šie *uždaviniai*:

1. Apžvelgti skaitmeninės leksikografijos teorinę medžiagą, susijusią su žodynų vartojimo aspektais.
2. Nustatyti dėstytojų bei studentų skaitomų spausdintų ir internetinių leidinių santykį.
3. Ištirti, kokio tipo žodynams teikiama pirmenybė.
4. Panagrinėti minėtų žodynų tipų privalumus ir trūkumus.

Esamo *tyrimo objektas* – žodynų vartojimas VGTU tiriamojoje grupėje. Tyrimo medžiaga buvo analizuojama dviem aspektais: iš kokybinės ir kiekybinės perspektyvos. Darbe buvo taikyti šie *metodai*: mokslinės literatūros apžvalga, anketinė apžvalga, lyginamoji analizė ir matematinės statistikos metodas. Analizuojant duomenis buvo pasitelktas aprašomosios statistikos metodas.

Šio tyrimo rezultatai gali būti naudingi dėstytojams, kurie renka ir rekomenduoja studentams žodynus, siekia optimizuoti mokymo procesą. Rezultatai taip pat galėtų būti naudojami tolesniems tyrimams ir galėtų pagrįsti bei paskatinti galimą projektą – VGTU internetinio, susisteminto pagal dėstomas studijų programas žodyno kūrimą tarpdisciplininio bendradarbiavimo principu, įtraukiant ir studentus į šio žodyno sukūrimo bei pildymo procesą.

Literatūros apžvalga

Leksikografiją įvairūs mokslininkai traktuoja šiek tiek skirtingai. *Tarptautinių žodžių žodyne* (2001) pateiktame apibrėžime leksikografija vadinama žodynų sudarymo mokslu, tačiau, kaip pabrėžia Zubaitienė (2014: 8), leksiko-

grafijos mokslas – tai dar ir kūrybinė veikla, kuria stengiamasi apibrėžti leksikos vienetų, atitinkančius visuomenės poreikius. Taigi leksikografija skirstoma į teorinę ir praktinę. Jakaitienės (2005: 7) teigimu, griežtos ribos tarp šių atšakų nėra, tačiau vertėtų paminėti pagrindinius krypčių aspektus. Teorinę leksikografiją Zubaitienė (2014: 8) sieja su klausimu, kaip sudaromi žodynai. Pustoshilo (2012) pabrėžė teorinės leksikografijos mikrostruktūros svarbą teigdamas, kad ši šaka tyrinėja ir santykį tarp įvairių rūšių informacijos apie tam tikrą žodį, ir kalbinių iliustracijų tipus bei naujų žodynų rūšių leidybos perspektyvas. Kalbant apie praktinę leksikografiją, paminėtinos Zubaitienės (2014: 8) išskirtos ypatybės. Ji teigia, kad praktinė leksikografija tiria žodynų paskirtį, kam vartoti jie skirti, ir tai yra neatsiejamas pagalbininkas tiriant kalbą. Praktinė leksikografija – tai žodynų sudarymo veikla, medžiagos sisteminimas, redagavimas ir spausdinimas. Jos uždaviniai orientuoti į leksikos kaupimą ir norminimą, mokslinį tyrimą, keblių atvejų nagrinėjimą, įvairių žodynų rengimą bei galimybę mokyti ir mokytis kalbų. Taigi, kaip teigia Jakaitienė, „svarbi leksikografijos ypatybė yra jos taikomoji paskirtis, nes ji visada praktiškai į ją nors orientuota. Žodynų vartotojai tartum užsako, kad leksikografai parengtų tam tikro turinio žodyną“ (Jakaitienė 2003: 10). Vartotojui labai aktualu rasti ieškomą ar pačią naujausią leksemą. Šių dienų vartotojai gyvena skaitmeninės revoliucijos laikmečiu, ir elektroniniuose žodynuose ši užduotis nesunkiai vykdoma. Taigi elektroninis žodynas ypač gerai atspindi nuostatą, kad kalbą kuria jos vartotojai, o leksikografai ją tik fiksuoja (Mikelionienė 2003: 87).

Robert Lew ir Gilles-Maurice de Schryver (2014: 341) straipsnyje *Žodynų vartotojai ir skaitmeninė revoliucija* tiria skaitmeninį perversmą leksikografijoje būtent iš vartotojų perspektyvos. Informacijos amžiuje žodynų statusas keičiasi, taip pat keičiasi ir vartotojų įgūdžiai naudojant internetinius paieškos variklius. Taigi svarbu žinoti daugiau apie tai, kaip vartotojai elgiasi skaitmeninėje terpėje. Vartotojų tyrimas galėtų padėti nuspręsti,

kokias leksinės informacijos paieškos priemonės galima būtų naudoti norint geriau tenkinti vartotojo poreikius, susijusius su leksikografija. Sunkumai, kuriant efektyvius ir produktyvius žodynus, labiausiai išryškėja būtent vartojimo kontekste, o vartotojų informacijos ieškojimo įgūdžiai sparčiai tobulėja kylant skaitmeninio raštingumo lygiui (Lew, de Schryver 2014: 341).

Sparčiai kintantis vartotojo poreikis ir specifinis tikslas daro įtaką skaitmeninės leksikografijos raidai. Apžvelgdamas šią raidą Sylviane Granger, išskiria šešis jos bruožus, išryškinančius elektroninių žodynų privalumus, dėl kurių šie žodynai tampa patrauklūs vartotojams. Tai tekstyno integracija, gausesnė duomenų bazė, veiksminga prieiga, pritaikomumas, hibridizacija ir vartotojo indėlis. Apibendrinami tyrimą jie teigia, kad šiuo metu vyksta esminiai pokyčiai leksikografijoje – ekonominės ir technologinės sąlygos lemia ryškius žodynų kūrimo ir jų pateikimo pokyčius (Granger, Paquot 2012).

Panašiais aspektais skaitmeninę leksikografiją apibūdino Christiane Fellbaum (2014: 378): pirmiausia skaitmeninė leksikografija išlaisvino iš tradicinių formatų ir atvėrė kelią platesnei leksinei duomenų bazei su daugialypiu, lanksčiu ir turtingu žodžio reikšmės pateikimu, kas buvo neįmanoma spausdintuose žodynuose. Antrasis aspektas yra tas, kad prieiga prie elektroninių tekstynų atveria solidžią empirinę bazę ir leidžia leksikografams įvesti realiai naudojamas žodžių reikšmes, taip pat leidžia varijuoti tarp žanrų bei kalbos raidos dinamikoje. Trečias aspektas – skirtingi šaltiniai (leksikonai, tekstynai, ontologijos, Vikipedija it kt.) gali būti tarpusavyje susiejami ir derinami. Ketvirtas aspektas yra tas, kad elektroniniai žodynai gali būti nuolatos atnaujinami tiek plačiosios visuomenės, tiek specialistų bei savanorių, nepaisant oficialių naujų žodynų versijų publikavimo (Fellbaum 2014: 378).

Knygoje *E-lexicography* Pedro A. Fuertes-Olivera ir Henning Bergenholtzas (2010) nagrinėja elektroninės leksikografijos temą, remdamasis penkiolikos mokslininkų pranešimais Elektroninės leksikografijos kon-

ferencijoje, vykusioje Vallodolit universitete (*University of Vallodolit*) Ispanijoje 2010 m. Pagrindinės temos buvo: kalbos technologijos kuriant žodynus, elektroninių žodynų kūrimas ir elektroninių išteklių naudojimas kuriant žodynus. Šioje knygoje autoriai pateikia įdomią išvadą, kad, deja, yra tik keletas žodynų, kurių sudarytojai panaudoja visas galimas technines priemones pasirenkant formatus bei rengiant žodynus prieigos ir duomenų pateikimo aspektu. Dauguma elektroninių žodynų yra ne daugiau nei suskaitmeninti popieriniai žodynai. Nors jie ir yra pranašesni už spausdintus žodynus, tačiau ne tiek, kiek galėtų būti, jei būtų išnaudojamos visos teikiamos techninės žodynų kūrimo priemonės. Teigiamai įvertinta tai, kad daug darbo atlikta naudojant kompiuterinę techniką ir sukuriant turtingą duomenų bazę remiantis įvairiais tekstynais, todėl vartotojams pateikiami labai plataus turinio ir apimties daugiafunkčiai žodynai (Rundell 2009). Tačiau tikrasis elektroninis žodynas nėra daugiafunkcė duomenų bazė, o tas, kuris atitinka specifinio vartotojo poreikius specifinėje situacijoje. Tam, kad iki galo būtų panaudotos elektroninių priemonių teikiamos galimybės, leksikografai skatinami daugiau kreipti dėmesį į funkcinę leksikografijos reikšmę, kaip teigė Fuertes-Olivera ir Bergenholtzas (2010). Taigi, atsižvelgiant į taikomosios paskirties aspektą, vartotojo poreikis ir specifinis tikslas turėtų labiausiai rūpėti leksikografams. Geras elektroninis žodynas yra tas, kuris operatyviai pateikia tikslią informaciją patogiu būdu. Tai turi būti specialiai pritaikyta priemonė, o ne statinis duomenų šaltinis. Šiuo požiūriu elektroninė leksikografija yra ekvivalentiška internetinių žodynų kūrimui, nes tik internetiniai žodynai užtikrina lengvą prieigą prie leksikografinių duomenų, kuriuos tikisi rasti patyrę interneto vartotojai (Fuertes-Olivera, Bergenholtz 2010). Elektroninė leksikografija internete sukūrė greitai prieinamą didelę įvairių žodynų tipų žodynų, parašytų įvairiomis kalbomis.

Apibendrinant pokyčius ir perspektyvas skaitmeninėje leksikografijoje galima, anot

J. Mikelionienės (2003: 80), teigti, kad „leksikografija, kaip ir visa kalbotyra ir apskritai mokslas, tampa vis labiau priklausoma nuo kompiuterinių technologijų, leidžiančių gauti objektyvius leksikos duomenis iš elektroninių tekstynų arba tradicinių žodynų; atsiranda galimybė tuos duomenis laiku ir tinkamai atspindėti, reprezentuoti. Lingvistinės informacijos kodavimas, klasifikavimas ar tiesiog radimas tampa kompiuterizuotas, ir kartu ne tik spartesnis, bet ir patikimesnis. Taigi mintys apie leksikografijos plėtrą yra neišvengiamai susijusios su informacinių technologijų taikymu, apdorojant natūralią kalbą“ (Mikelionienė 2003: 80).

Elektroninių žodynų klasifikacija

Galima rasti ne vieną elektroninio žodyno apibrėžimą. Vienas jų – „tai žodynas, kurio duomenys yra skaitmeninės formos ir gali būti pateikiami skirtingose laikmenose“ (Nesi 2009).

Elektroniniai žodynai gali būti klasifikuojami pagal jų formą. Tai:

- speciali nešiojamoji įranga;
- programėlė, įdiegta planšetiniuose kompiuteriuose ir išmaniuosiuose telefonuose;
- programinė įranga kompiuteriuose;
- funkcija, įdiegta elektroninių knygų skaitymo įrangoje, dar vadinamoje nešiojamąja elektronine knyga, skaitytuvu arba skaitykle;
- interneto naršykle pasiekiami žodynai (*on-line*).

Speciali nešiojamoji įranga – tai nedideli nešiojamieji elektroniniai įrenginiai, į kuriuos gali būti įkelti vienas ar keli žodynai. Nedideli nešiojamieji mobiliojo telefono dydžio žodynai, dar vadinami kišeniniais (angl. *pocket electronic dictionaries*, santrumpa PED), kurie turi klaviatūrą ir LCD ekraną, yra labiau paplitę Japonijoje, Korėjoje, Kinijoje ir kaimyninėse šalyse. Jų modelių pasirinkimas labai įvairus ir platus. Į naujausius tokio tipo žodynus gali būti įkelta iki šimto įvairaus tipo žodynų: vienkaltbių, dvikaltbių, bendrųjų, specializuotų ir t. t.

Beveik trys milijonai tokių žodynų parduodama Japonijoje kiekvienais metais.

Programėlė išmaniuosiuose telefonuose ir planšetiniuose kompiuteriuose – tai programėlė, panašiai kaip ir elektroniniai kišeniniai žodynai, galinti turėti vieną ar kelis žodynus ir turinti galimybę žodynus papildyti. Ypač naudinga, jei tas pats įrenginys naudojamas skaityti ir rašyti, nes tekstą galima lengvai kopijuoti, tarkime, iš skaitomo teksto į žodyną. Programėlių pasirinkimas yra labai platus ir naudotis dauguma jų yra labai paprasta.

Programinė įranga kompiuteriuose – pateikiama kompaktinėse plokštelėse (CD-ROM ir DVD-ROM) ar kitose laikmenose (pavyzdžiui, parsisiunčiama iš interneto) ir diegiama kompiuteriuose. Fizinė laikmena (pavyzdžiui, optiniai diskai CD ir DVD) gali būti parduodami kartu su didžiais spausdintais žodynais bei enciklopedijomis. *Longmano interaktyvus anglų kalbos žodynas (Interactive English Dictionary)* buvo pirmasis mokomasis žodynas, pasirodęs kompaktinės plokštelės (CD-ROM) forma 1993 m. Tai buvo bandymas pasinaudoti nauja technologija ir pamatyti, kaip tai gali pagerinti prieigą prie informacijos žodyne. Patogesnė ir greitesnė paieškos sistema buvo vienas pagrindinių pranašumų, palyginti su abėceline paieška tradicinio tipo žodynuose, taip pat ir garsinio tarimo mechanizmas, pratimai ir žaidimai buvo naujovės tokio tipo žodynuose.

Žodynai žiniatinklyje (*on-line*)

Tai internetiniai žodynai – tinklalapiai, pasiekiami interneto naršykle. Jų pasirinkimas labai platus – nuo bendrosios paskirties iki siaurų specializacijų, nemokami arba prenumeruojami už tam tikrą mokestį, pildomi tik leidėjo arba ir pačių vartotojų (atviro tipo). Duomenys juose gali būti pildomi dažnai, todėl informacija tokiuose žodynuose yra naujausia.

Kai kurie šio tipo žodynai nuolat atnaujinami neatsilikant nuo kalbos pokyčių, taip pat sudaromi bendradarbiavimo principu. Kai kurie gali būti pateikiami kaip paprastas sąrašas be paieškos funkcijų, bet vis tiek traktuotini kaip elektroniniai žodynai.

Elektroninių žodynų ypatumai

Paieška. Pažangus žodyno vartojimo bruožas yra paieškos funkcija, leidžianti vykdyti įvairiapusę paiešką. Pavyzdžiui, žodynas *Anglonas 2* pasižymi paieškų gausa: konteksto, panašiai skambančių žodžių, frazių ir kt.

Informacijos aktualumas. Informacija internetiniuose žodynuose gali būti atnaujinama žaibiškai, t. y. tik atsiradus naujam reiškiniui, terminui ar žodžiui, pvz., *ZIK virusas*.

Nuorodos, sąsajos. Gali būti naudojamos nuorodos, nukreipiančios į papildančią ar patikslinančią informaciją, pavyzdžiui, paaiškinimai, šaltiniai, straipsniai, diskusijos, papildymai ir t. t.

Vartotojo indėlis. Didelis internetinių žodynų privalumas – galimybė įtraukti žodyno vartotojus į žodyno turinio kūrimą ar redagavimą. Tai yra sparčiai augantys turtingi ištekliai, suteikiantys visai kito lygio galimybes, palyginti su kitais elektroniniais žodynais.

Daugiakalbystė. Tą pačią informaciją žodynuose galima rasti keliomis kalbomis. Lietuvoje sukurtas kompiuterinis žodynas ETOILE – tai aštuonių kalbų (lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, italų, portugalų, rusų) žodynas. Jame, be lietuvių–anglų kalbų žodyno, pateikiamas vertimas ir į kitas, ne mažiau populiarias senosios Europos kalbas. Internetiniame žodyne *Wictionary* žodžiai pateikiami 172 kalbomis.

Daugelis vartotojų. Internetiniuose žodynuose daug vartotojų (*multiusers*) gali naudotis tais pačiais duomenimis tuo pačiu metu.

Elektroninių žodynų kokybės vertinimo kriterijai

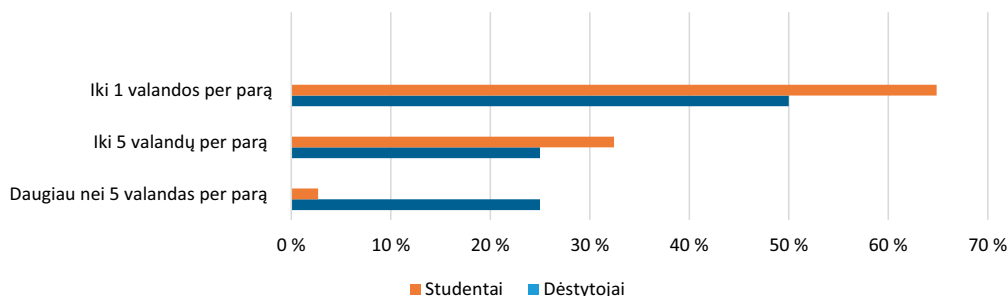
Galimi elektroninių žodynų kokybės vertinimo kriterijai: aparatinės įrangos (daugiau naudojama specializuotiems nešiojamiesiems elektroniniams įrenginiams), programinės įrangos ir turinio. Pavyzdžiui, vieni įrenginiai yra mechanškai labiau atsparesni už kitus, skiriasi įvedimo būdai – klaviatūra arba liečiamasis ekranas. Vartotojo sąsaja gali būti nuo sudėtingos ir griozdiškos iki aiškos ir lengvai suprantamos.

Žodynų tipų naudojimo lyginamasis tyrimas VGTU

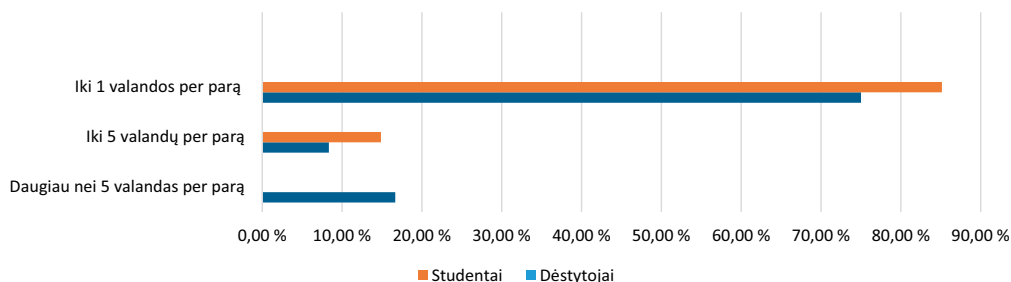
Terminologijos mokymas – vienas svarbiausių uždavinių, mokant studentus specialybės užsienio kalbos. Taigi žodynai yra pagrindinis terminologijos šaltinis ir mokomoji priemonė. Terminologai mano, kad, raidos požiūriu, daugiausia pakitimų vyksta terminijoje, kuri yra dinamiškiausia ir ryškiausiai atspindi naujus mokslo ir technikos laimėjimus (Kaulakienė 2004: 42). VGTU dėstytojams sudarant specialiuosius terminų žodynus, turėtų būti svarbu sužinoti studentų nuomonę apie skirtingus žodynų tipus.

Studentų ir dėstytojų, dirbančių Užsienio kalbų katedroje, apklausa buvo atlikta 2016 m. sausio mėnesį Vilniaus Gedimino technikos universitete. Anketinę apklausą atliko Užsienio kalbų katedros dėstytojai Daiva Egidija Nomicienė ir Alisa Stunžaitė. Tyrimui pritaikytas metodas – uždaro tipo anketinė apklausa. Numatytų kriterijų respondentams atrinkti nustatyta nebuvo. Iš viso tyrime dalyvavo 296 įvairių studijų programų studentai (pramogų industrijos, multimedijos ir kompiuterinio dizaino, informatikos inžinerijos, taikomosios statistikos, verslo informacinių technologijų, elektronikos ir transporto inžinerijos) bei 12 dėstytojų. Tyrimo duomenų statistinė analizė remiasi aprašomosios statistikos metodu.

Anketą sudarė klausimai, kuriais buvo siekiama nustatyti tiriamosios grupės požiūrį į spausdintus, elektroninius jų variantus (toliau vadinamus *elektroniniais žodynais*) bei internetinius žodynus. Atlikti studentų bei dėstytojų apklausą paskatino ir šio straipsnio temos aktualumas, nes būtent studentai geriausiai atstovauja naujai – aukšto kompiuterinio raštingumo lygio – kartai, kuri auga spartaus skaitmeninių technologijų plėtros laikotarpiu ir, kaip teigia Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Edukologijos katedros vedėja Lina Kaminskienė (2015), „atsižvelgiant į šiandieninę kartos specifiką, kurios netgi laisvalaikis susijęs su kompiuterinėmis technologijomis, į mokymo programą turi būti įtrauktos naujos

1 pav. Procentinis studentų ir dėstytojų praleidžiamo laiko, skirto informaciniams šaltiniams skaityti internete, pasiskirstymas

2 pav. Procentinis studentų ir dėstytojų praleidžiamo laiko, skirto spausdintiniams informaciniams šaltiniams skaityti, pasiskirstymas

mokymo aplinkos: e. mokymas, e. knygos, atvirieji mokymosi ištekliai ir t. t. „Jos teigimu, Z karta¹ puikiai įvaldo naujausias informacines ir komunikacines technologijas.

Atliekant tyrimą pirmiausia buvo siekiama nustatyti, kiek laiko per parą abiejų grupių atstovai skiria spausdintiems ir internetiniams leidiniams skaityti.

Kiek laiko praleidžiate skaitydami informacijos šaltinius (neįskaitant socialinių tinklų) internete?

Gauti rezultatai visose lentelėse pateikiami procentais. Procentinės reikšmės pateiktos pagal respondentų skaičių.

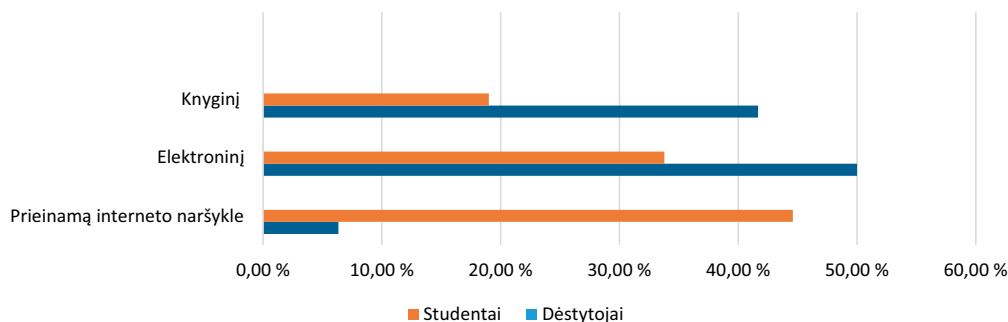
Kaip matome iš gautų atsakymų, didžioji studentų dauguma (65 %) skiria tik valandą per parą informacijos šaltiniams skaityti internete, tačiau nemaža studentų dalis (33 %) praleidžia iki 5 valandų, o vos keli studentai (3 %) tam skiria daugiau nei 5 valandas per parą.

Dėstytojų atsakymai pasiskirstė maždaug tolygiai: pusė (50 %) apklausoje dalyvaujančių dėstytojų informacijai internete skaityti skiria vieną valandą per parą, po ketvirtadalį (25 %) skiria iki 5 valandų ir daugiau nei 5 valandas per parą.

Kiek laiko praleidžiate skaitydami spausdintinius informacijos šaltinius?

Iš diagramos duomenų matoma, kad dauguma studentų (85 %) su spausdintais leidiniais praleidžia iki vienos valandos per parą, dar šiek tiek (15 %) skaito spaudinius iki 5 valandų per parą, nė vienas studentas neišreiškė nuomonės, kad naudoja spausdintus informacijos šaltinius ilgiau nei 5 valandas per parą. Užsienio kalbų

¹ Prieš daugiau kaip dvidešimtmetį amerikiečių mokslininkai N. Howe ir W. Straussas (2000) pristatė kartų teoriją. Dabartiniai ir būsimi moksleiviai (gimę nuo 2003 iki 2023 metų) priklauso Z kartai – tai interneto karta, kuri informaciją priima ir apdoroja greičiau nei kiti.

3 pav. Studentų ir dėstytojų atsakymai renkantis žodyno tipą

katedros dėstytojų atsakymai mažai skiriasi nuo jaunosios kartos atstovų atsakymų. 75 % dėstytojų renka spausdintus šaltinius iki vienos valandos per parą, vos vienas dėstytojas (8 %) skiria spausdintų šaltinių skaitymui iki 5 valandų per parą, o dar pora dėstytojų (17 %) tam skiria daugiau nei 5 valandas.

Akivaizdesnis skirtumas tarp respondentų atsakymų matomas tik lyginant daugiau nei 5 valandų atsakymus. Nė vienas studentas neišreiškė nuomonės, kad skirtų tiek daug laiko spaudiniams skaityti, o didelė dalis dėstytojų tam skiria daug laiko.

Lyginant atsakymus su 1 paveikslu, verta pažymėti, kad studentai skaito spaudinius, tam skirdami bent valandą per parą, tačiau neatsirado nė vieno, kuris skiria daugiau nei 5 valandas. Panaši situacija su šaltiniais, pasiekiamais interneto naršykle, nors yra maža studentų dalis, skirianti ir daugiau negu 5 valandas per parą informacijai skaityti internete.

Galima teigti, kad abiem atvejais – tiek internetiniams, tiek spausdintiems leidiniams skaityti – dėstytojų, skiriančių daugiau nei 1 valandą, yra daugiau nei studentų.

Apibendrinant abiejų lentelių rezultatus matoma, kad esminio skirtumo, renkantis informacijos šaltinius (internetinius ar spausdintus), tarp studentų ir dėstytojų nėra.

Trečiajam tyrimo uždaviniui – ištirti, kokio tipo žodynams yra teikiama pirmenybė – nagrinėti buvo suformuluoti toliau pateikiami klausimai.

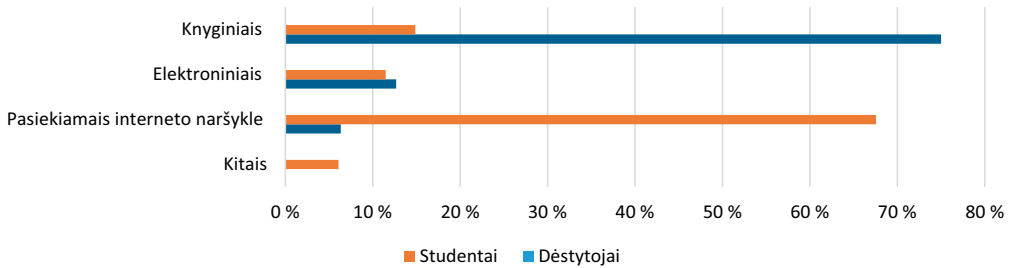
Kurį vieną žodyno tipą pasirinktumėte, jeigu Jums rekomenduotų šiuos tris?

Kaip matyti iš apklausos duomenų, didžioji studentų dauguma rinktųsi internetinį žodyną (45 %), o dėstytojai nelinkę naudotis žodynais, pateiktais interneto erdvėse, nes tik labai mažą jų dalis (6 %) rinktųsi būtent šį tipą. Šiek tiek mažesnė studentų dalis (34 %) pirmenybę teikia elektroniniams žodynams, tačiau dėstytojai neskuba „nurašyti“ elektroninių žodynų, ir nemažai apklaustų užsienio kalbų katedros dėstytojų (42 %) rinktųsi būtent elektroninį žodyną. Vos keliais procentais mažiau studentų skiria pirmenybę popieriniams žodynams – juos pasirinko 19 %. Dėstytojai lieka ištikimi spausdintam žodžiui – pusė apklausoje dalyvavusiųjų (50 %) rinktųsi knyginius žodynų variantus.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad studentai dažniau renka žodynus, prieinamus internetu, o dėstytojai – spausdintus žodynus. Studentų pasirinkimą gali paveikti šiuolaikinių išmaniųjų technologijų gausa, o dėstytojų pasirinkimą – įprotis naudoti knyginius žodynų variantais ir bei silpnėjęs naujų technologijų įsisavinimas.

Kokiais šaltiniais daugiausia naudojotės ieškodami specialybės terminų reikšmių?

Atsižvelgiant į respondentų atsakymus, yra akivaizdu, kad didžioji dalis studentų (68 %) mieliau renka internetinius žodynus, tačiau taip nėra dėstytojų atveju. Didžioji apklaustųjų dėstytojų dalis (75 %) renka spausdinto žody-

4 pav. Studentų ir dėstytojų žodynų tipo pasirinkimas, ieškant specialybės terminų

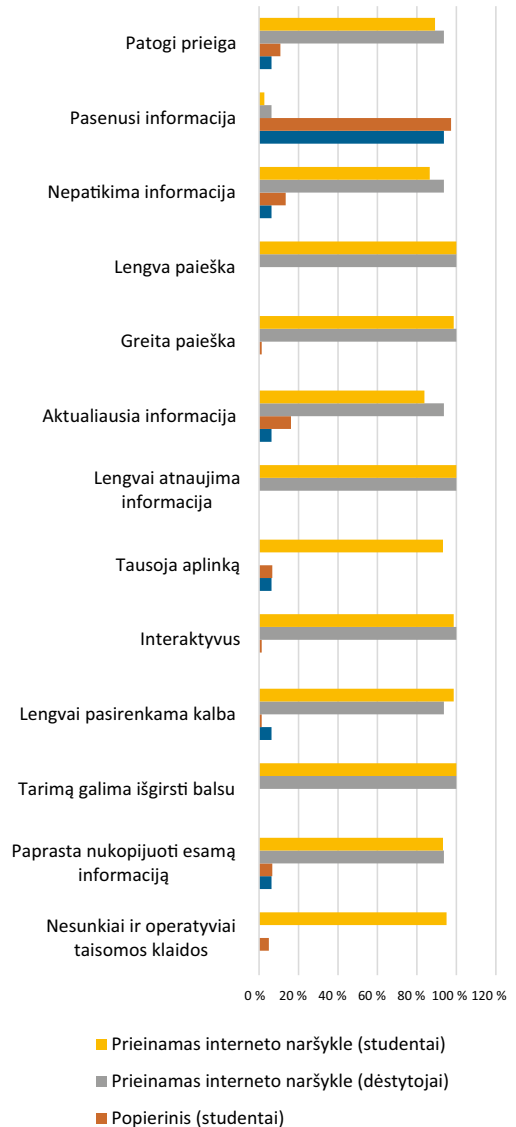
no variantą. Studentų gretose yra tik nedidelis skirtumas tarp popierinių (15 %) ir elektroninių (12 %) žodynų ir maža respondentų dalis (6 %) pasikliauna kitais šaltiniais. Dėstytojai beveik nepasikliauja nei elektroniniais, nei internetiniais žodynais. Mažoji dalis dėstytojų (13 %) renka elektroninį žodyną, dar mažiau pasikliauja internetiniu žodynu (6 %). Specialybės terminų paieškos dėstytojai visiškai nesieja su kitais žodynais, dėl to nė vienas nepažymėjo, kad ieško terminų kituose šaltiniuose.

Ketvirtojo tyrimo uždaviniui nagrinėti buvo suformuluoti klausimai, turintys aiškesnius skirtumus tarp dviejų menamų polių – pagrindinių nagrinėjamų žodynų tipų (spausdintų ir internetinių) – ir galintys ryškiau atskleisti respondentų atsakymus bei tendencijas.

Kuriam žodyno tipui labiausiai tinka šie teiginiai?

Vertinant atsakymus į paskutinį klausimą, iš 5 paveikslu duomenų galima matyti, kad respondentų nuomonės labai neišsiskyrė. Studentai ir dėstytojai kritiškai vertina abu šaltinius.

Remiantis duomenimis, pateiktais lentelėje, galima teigti, kad žodynai, prieinami interneto naršykle, yra gerokai pranašesni už popierinius žodynus. Didžioji studentų dalis (89 %) išreiškė nuomonę, kad paprasčiau rasti žodyną internete, nei pasinaudoti popieriniu žodyno formatu. Tačiau verta pažymėti, kad popierinius žodynus vis dėlto rinktųsi dešimtadalis visų studentų (11 %). Dėstytojų dauguma taip pat pabrėžė žodyno, prieinamo interneto naršykle, privalumą prieigos aspektu. Didžioji dalis (94 %) pažymėjo, kad tai yra būtent internetinio

5 pav. Procentinis studentų ir dėstytojų žodyno pasirinkimo paskirstymas

žodyno privalumas, bet buvo ir tokių, kuriems popierinių žodynų prieiga yra patogesnė, tiesa, jų buvo mažuma (6 %).

Popieriniuose žodynuose, pasak studentų, yra ir pasenusios informacijos – tokią nuomonę išreiškė didžioji apklaustųjų dalis (97 %). Tačiau tarp respondentų atsirado ir įsitikinusių, kad internetiniu žodynu negalima pasitikėti (2 %). Pasenusią informaciją su popieriniu žodynu sieja ir didžioji dauguma dėstytojų (97 %), tačiau yra dėstytojų, kurie įsitikinę, kad ir internetiniai žodynai nėra apsaugoti nuo pasenusios informacijos, t. y. būtent tokie žodynai pateikia seną informaciją, tačiau tokios nuomonės atstovų yra mažuma (6 %).

Dauguma studentų vis dar vadovaujasi susiformavusiu stereotipu, kad informacija, pateikta internetiniuose žodynuose, nėra patikima. Šią nuomonę išreiškė didžioji respondentų dalis (87 %). Kita vertus, yra ir tokių, kurie nepasitiki spausdintų žodynų formatu, bet jų yra mažuma (14 %). Su studentų nuomone sutiko ir didžioji dalis dėstytojų (94 %). Verta pažymėti, kad ir tarp dėstytojų buvo teigiančių, kad nepatikima informacija pateikiama spausdintuose šaltiniuose (6 %).

Respondentų nuomonės neišsiskyrė vertinant žodynų paieškos parametrus. Absoliuti dauguma (100 %) pažymėjo, kad internetiniai žodynai pasižymi lengva paieška, ir patvirtino, kad surasti reikiamą informaciją popieriniame žodyne yra sudėtinga. Didžioji studentų dalis (99 %) taip pat pabrėžė, kad internetiniai žodynai pasižymi greita paieška, ir vos keli (2 %) iš dalyvavusių apklausoje pažymėjo, kad paieška yra lengvesnė popieriniuose žodynuose. Šiuo klausimu dėstytojai taip pat palaikė studentų nuomonę, nes absoliuti dauguma (100 %) patvirtino, kad paieška internetiniuose žodynuose yra greita.

Dauguma tyrime dalyvavusių studentų (84 %) patvirtino, kad internetiniai žodynai pasižymi aktualiausia informacija, tačiau nemaža dalis (16 %) yra įsitikinę, kad aktualiausia informacija pateikiama būtent spausdintuose žodynuose. Didžioji dalis (94 %) dėstytojų palaiko nuomonę, kad aktualiausią informaciją

galima rasti būtent internetiniuose žodynuose, tiesa, popierinių žodynų šalininkų šiuo klausimu taip pat yra, nors ir mažuma (6 %).

Absoliuti dauguma dviejų apklaustųjų grupių atstovų (100 %) patvirtino ir tai, kad internetiniai žodynai yra siejami su lengvai atnaujinama informacija, tokiu būdu išreiškdami nuomonę, kad popieriniai žodynai yra statiški.

Didžioji respondentų dalis (93 %) mano, kad internetiniai žodynai tausoja aplinką, tačiau, atsirado ir įsitikinusių (6 %), kad būtent internetiniai žodynai ją teršia.

Interaktyvumą, kaip neatsiejamą internetinio žodyno savybę, mato didžioji studentų dalis (99 %), o likusieji (1,3 %) mano, kad ir popieriniai žodynai yra interaktyvūs. Tarp dėstytojų neatsirado manančių, kad popieriniai žodynai yra interaktyvūs, tad absoliuti dauguma (100 %) pažymėjo interaktyvumą kaip internetinio žodyno privalumą.

Tiek pat studentų (97 %) pažymėjo, kad internetiniai žodynai suteikia galimybę lengvai pasirinkti norimas kalbas, ir tik maža respondentų dalis (1,3 %) teigia lengvesnę paieškos sistemą randantys popieriniuose žodynuose. Dėstytojų nuomonė kiek skyrėsi nuo studentų. Didžioji dalis (93 %) nurodė, kad kalbos pasirinkimo galimybės yra paprastesnės internetiniuose žodynuose, bet buvo ir tikinčių, kad kalbos pasirinkimas nepriklauso nuo žodyno tipo ir kalbą galima lengvai pasirinkti ir popieriniuose žodyno variantuose (6 %).

Absoliuti dauguma studentų ir dėstytojų (100 %) patvirtino, kad tarimą balsu įmanoma išgirsti tik internetiniuose žodynuose.

Dauguma studentų (93 %) ir dėstytojų (94 %) pažymėjo, kad nukopijuoti informaciją iš internetinių žodynų yra gerokai paprasčiau nei iš popierinių, tačiau keli studentai (7 %) ir keli dėstytojai (6 %) išreiškė priešingą nuomonę.

Klaidų taisymo savybes respondentai labiausiai siejo su internetiniais žodynais. Tokią nuomonę išreiškė didžioji dalis studentų (95 %) ir dėstytojų (94 %). Tačiau atsirado ir tokių, kurie nurodė, kad spausdintuose žodynuose taisyti klaidas galima operatyviau ir paprasčiau – tai 5 % studentų ir 6 % dėstytojų.

Atsižvelgiant į apdorotus duomenis, Gautus apklausos metu, galima daryti prielaidą, kad internetiniai žodynai yra patrauklesni studijuojantiems ir dėstantiems asmenims. Respondentai išskyrė šiuos privalumus: patogią prieigą, nuolat atnaujinama informacija, lengva ir greita paieška, aktuali informacija, interaktyvumas, kalbos pasirinkimo paprastumas, galimybė išgirsti tarimą balsu, informacijos kopijavimo paprastumas, operatyvus ir paprastas klaidų taisymas, aplinkos tausojimas. Tačiau dauguma respondentų nepasitiki informacija, pateikta internetiniuose žodynuose.

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji studentų ir užsienio kalbų dėstytojų dalis palankiai vertina internetinių žodynų galimybes.

Remiantis gautais duomenimis, galima tik dar sykį patvirtinti vis dažniau visuomenėje vyraujančią nuomonę, kad studentams aktualiausias informacijos šaltinis yra internetas. Tai tik patvirtina Lietuvos švietimo tarybos pirmininkės habil. dr. Vilijos Targamadzės (2014) nuomonę, kad „knygas reikia skaityti, tačiau jų monopolis dingsta. Knygų skaitymas turi rasti nišą šalia kitų skaitymo dalykų. Reikia suprasti, kad vaikai informaciją nori gauti greitai – jie neis į biblioteką ir neieškos knygų, greičiau jas atsisiųs skaitmeniniu pavidalu. Nereikia pamiršti ir to, kad iš leidyklos išėjusi knyga jau yra senstelėjusi.“ Profesores nuomone, reikia daugiau informacijos pateikti skaitmeninėje erdvėje, kad jaunimas galėtų ja naudotis.

Išvados

1. Pagrindinis studentų informacijos šaltinis yra internetas. Dauguma studentų praleidžia bent valandą internete ieškodami informacijos. Spausdintų šaltinių paklausa yra mažesnė.
2. Dėstytojai teikia pirmenybę spausdintiems informacijos šaltiniams.
3. Rinkdamiesi iš trijų pasiūlytų žodynų variantų, studentai rinkęsi tuos, kurie yra labiau siejami su šiuolaikinėmis technologijomis: elektroninę spausdinto žodyno versiją arba internetinį variantą.

4. Dėstytojų pasirinkimas skiriasi dramatiškai, nes didžioji dauguma visgi rinkęsi spausdintą žodyno variantą.
5. Terminų paiešką didžioji studentų dalis sieja su internetiniais žodynais, o dėstytojai – su spausdintais.
6. Spausdinti informacijos šaltiniai nuleidžia savo savybėmis internetinėms priemonėms.
7. Internetiniai žodynai pasižymi lengva ir greita paieška, operatyviai ir paprastai atnaujinama informacija, aktualia informacija, interaktyvumu, nuorodų sistema, kalbos pasirinkimo ir kopijavimo paprastumu, galimybė išgirsti žodžius balsu.

Rekomendacijos

1. Vilniaus Gedimino technikos universitetas yra inovatyvios technologijas kurianti įstaiga, todėl būtent čia ir turėtų būti naudojamos pažangios technologijos kuriant mokomąsias priemones, taip pat ir žodynus terminijai mokytis. Kuriant tokius žodynus turėtų būti naudojamos inovatyvios priemonės. Būtinybė kurti realia vartoseną paremtus, nuolat atnaujinamus elektroninius žodynus yra neišvengiama.
2. Edukaciniuose procesuose naudoti pažangiomis technologijomis grįstas priemones – internetinius žodynus.

Literatūra

- Fellbaum, C. 2014. Large-scale lexicography in the digital age, *International Journal of Lexicography* 27(4): 378–395. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://ijl.oxfordjournals.org/content/early/2014/09/12/ijl.ecu018> <https://doi.org/10.1093/ijl/ecu018>
- Fuertes-Olivera, P. A.; Bergenholtz, H. 2010. *E-lexicography. The Internet. Digital Initiatives and Lexicography*. London, New York: Continuum.
- Granger, S.; Paquot, M. (Eds.). 2012. *Electronic lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Howe, N.; Strauss, W. 2000. *Millennials rising: the next great generation*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group.

Jakaitienė, E. 2003. *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Jakaitienė, E. 2005. *Leksikografija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kaminskienė, L. 2015. *Kaip nori mokytis šiuolaikiniai vaikai* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/z-karta-kaip-nori-mokytis-siuolaikiniai-vaikai.d?id=67648582

Lew, R.; de Schryver, G.-M. 2014. Dictionary users in the digital revolution, *International Journal of Lexicography* 27(4): 341–359 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://ijl.oxfordjournals.org/content/27/4/341.full.pdf?keytype=ref&ijkey=QKGakLBYo1T7AD>

Mikelonienė, J. 2003. *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Nesi, H. 2009. Dictionaries in electronic form, in A. P. Cowie, (Ed.). *The Oxford History of English*

Lexicography. Oxford: Oxford University Press, 458–478.

Pustoshilo, E. P. 2012. *Leksikologiya. Frazzeologiya. Leksikografiya*: el. knyga [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://ebooks.grsu.by/pustoshilo_lang/1-leksikografiya-kak-razdel-yazykoznanija.htm

Rundell, M. 2009. The future has arrived: a new era in electronic dictionaries, *The webzine of the Macmillan English Dictionaries* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.macmillandictionaries.com/MED-Magazine/August2009/54-Feature-Electronic-Dictionaries-print.html>

Targamadžė, V. 2014. *Kuri karta protingiausia?* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/education/kuri-karta-protingiausia.d?id=65794326>

Zubaitienė, V. 2014. *Lietuvių leksikografija: istorija ir dabartis*: mokomoji knyga. Vilnius: VU leidykla.

Tarptautinių žodžių žodynas. 2001. Vilnius: Alma Littera.

DIGITAL LEXICOGRAPHY: RESEARCH OF USAGE OF DIFFERENT DICTIONARY TYPES AT VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Daiva Egidija NOMICIENĖ, Alisa STUNŽAITĖ

Vilnius Gediminas Technical University, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania
E-mails: ¹daiva-egidija.nomiciene@vgtu.lt; ²alisa.stunzaite@vgtu.lt

The current research focuses on the investigation of the VGTU students' and foreign language teachers' attitude towards the types of dictionaries: printed, electronic versions of printed dictionaries and dictionaries available online. The aim of the research was to set the most used type of the dictionaries by the students and foreign language teachers at VGTU. 296 students from different study programmes and 12 foreign language teachers were selected to participate in the investigation. The research data was analysed from two perspectives: qualitatively and quantitatively. Qualitatively data was analysed with the help of literature review method, a questionnaire and a comparative analysis. Therefore, quantitatively data was analysed relying on the method of descriptive statistics. The collected data revealed the differences in the students' and the foreign language teachers' attitude. Majority of the students preferred online dictionaries to printed and electronic, whereas the selection of the dictionary type by the foreign language teachers was limited to a printed version. The same tendency could be observed relying on the question about the search of special terms. Majority of the students would rely on the dictionaries available on the Internet, hence teachers would select printed ones. Relying on the research, it could be concluded that while preparing study material and recommendations for the students, foreign language teachers should rely on students' attitude.

Keywords: digital lexicography, electronic dictionary, online dictionary.